

Списание "Анамнеза" брой 12, 2011 г.

**За да разлиствате страниците,
посочете с мишката върху долния
десен ъгъл.**

**Можете или да ги обръщатете веднага,
чрез натискане, или да ги разгръщате
бавно, като истинска книга, държейки
натиснат бутона на мишката.**

Приятно четене!

[Свали в PDF](#)

ЗА ПРОИЗХОДА И ЗНАЧЕНИЕТО НА ХАЗАРСКАТА ТИТЛА ПЕХ

Димитър Митов

Както е известно историята на Хазарският каганат не е добре изучена. Има много въпроси, които до момента нямат отговор. С настоящата тема искам да обърна внимание на влиянието, което е оказала юдейската религия върху една от титлите, с които е назован хазарския владетел.

Добре известно е, че религията играе голяма роля във формирането на политическата система на различните страни. В това отношение Хазарският каганат не бил изключение. Както знаем хазарите приели юдаизма и това събитие по-късно изиграло голяма роля в тяхната история. След Второто еврейско въстание (132-135 г.) голяма част от юдеите били принудени да напуснат Йерусалим. Една част от емигрантите се насочила към Вавилон. Така центърът на юдаизма се пренесъл там, където останал в продължение на няколко години.

Там бил написан и най-важният богословски труд в юдаизма - „Талмуда“.¹ В Персия юдеите били религиозно малцинство и систематично били преследвани. Най-накрая вавилонската община била унищожена, а много емигранти избягали през прохода Хунските врати (дн.Дербент) в Северен Кавказ. Така сред хазарите се разпространил юдаизма.² По-късно той оказал силно влияние върху тяхната етническа и религиозна идентичност, а Тората (Вехтия завет) и Талмуда станали върховните авторитети по всички обществени въпроси.

През 70-те г.VI в. хазарите попаднали под властта на Западнотюркския каганат и завинаги обвързали историята си с неговата съдба. Когато тюркската династия Ашина била свалена (651 г.) нейните оцелели представители избягали при хазарите, където поставили началото на нова династия. В качеството си на наследници на Западнотюркския каганат те за кратко време успели да наложат властта си над околните племена и да създадат огромна държава, която се разпростирала на територията на цялата Източноевропейска равнина.³

Владетелите от рода Ашина поне формално управлявали до началото на IX в., когато след кървава гражданска война Обадия от „рода на Булан“ наложил юдаизма като официална религия в каганата.⁴ Създадо

1 За историята на юдаизма. Вж. Соломон, Н. Юдаизмът. С., 2003

2 За разпространението на юдаизма сред хазарите. Вж. Артамонов, М. И. История Хазар. Л., 1962. стр. 269-270. За унищожаването на Вавилонската община. Вж. Гумильов, Л. Хазарите. Зигзагът на историята. С., 2008 стр. 69-71

3 По въпроса за политическата приемственост между турки и хазари. Вж. Артамонов, М.И. Цит. съч. стр. 162 Вж. Гумильов, Л. Цит. съч. стр. 276 Вж. Живков, Б. Хазария през IX-X век. С., 2010. стр. 66-69

4 Според хазарската традиция Булан бил първия хазарски

се специфично двувластие като каганите запазили само сакралните си функции и олицетворявали политическата приемственост между тюрките и хазарите, а от тяхно име започнал да управлява представител на „рода на Булан“.⁵ Постепенно той иззел всички управленски функции и се превърнал в монарх. Той решавал въпросите за войната и мира, предвождал по време на война, заповядвал на зависимите князе, събирал данъци и мита, съдил и наказвал, въобще бил пълновластен владетел в своята страна.⁶

Като държавна религия юдаизмът до голяма степен повлиял на политическия светоглед на хазарските управници, изразен в стремеж към копиране на вехтозаветни примери.⁷ За това допринесла и легендата за изгубеното Симеоново коляно, която е била разпространена сред хазарите. Те смятали еврейските бегълци от Персия за техни наследници.⁸

В различните по произход историческите извори са известни няколко титли от ирански, тюркски и арабски произход, с които се е обозначавал реалния владетел на хазарите. Той е наричан шад, бек или малик.⁹ Прави княз, който приел юдаизма. Принадлежността на Обадия към „рода на Булан“, обаче е спорна. Руския изследовател Гумельов, Л. Цит. съч. стр 87-89 отрича семейна връзка между Булан и Обадия. Не е изключено това да е фалшифициране на генеалогия, което е характерно за Средновековието.

5 За двувластието в Хазария Вж. Степанов, Ц. Развитие на концепцията за сакралния цар у хазарите и българите през ранното средновековие –В: Българите и степната империя през Ранното средновековие. Проблемът за другите. С., 2005 стр. 219-232. стр. 219-222 Вж. Живков, Б. цит. съч. стр. 70

6 Артамонов, М. И. Цит. съч. стр. 411

7 Вж. Живков, Б. Цит. съч. стр. 108-119 Вж. Голб, Н., О. Прицак. Хазарско-еврейские документы X века. М.-И., 1997 стр. 42-45

8 Вж. Голб, Н., О. Прицак. Цит. съч. стр. 140

9 За титлите на хазарските владетели. Вж. Степанов, Ц.

впечатление, че Константин Багренородни нарича владетеля на хазарите \acute{o} пѣх.¹⁰ Това най-вероятно е библейската титла пеха (\acute{e} пп – граждански управител на провинция). В Библията титлата пеха се използва за израилския, сирийския, асирийския и накрая персийския наместник. От персийските наместници в Библията пеха се наричат не само наместниците на всички земи лежащи на запад от р. Ефрат, но и всички зависещи от този наместник началници на отделните провинции, между които наместника на Юдея. Изглежда пеха винаги е бил юдей като например Зерубабел¹¹ и Неемия¹², които са носели титлата пеха.¹³ Вероятно споменът, че еврейските бежанци са дошли от Персия е подтикнал Обадия и неговите наследници да потърсят подходяща легитимация за властта си в Библията. Юдейското влияние се забелязва и в титлата „цар на Тогарма“ използвана в хазарските извори малко след това.¹⁴

Цит. съч. стр. 219-222 Вж. Живков, Б. Цит. съч. стр. 61-82. За номадските титли. Вж. Бакалов, Г. Средновековният български владетел. Титулатура и инсигнии. С., 1995 стр. 107-132

10 Константин Багряногодный. Об управлении империей: Текст, перевод, комент. Под. ред. Г. Г. Литаврин, А.П. Новоселцева. М., 1989 стр. 170. Титлата пех се споменава и от Продължителят на Теофан. Кн. III. Феофил, 28-В:Internet, <http://www.vostlit.info/Texts/rus5/TheophCont/frameset3.htm> 10:53 h

11 Зерубабел е бил водач на евреите, когато се върнали от вавилонски плен, известен с това, че е възстановил Втория храм.

12 Неемия е бил персийски наместник на провинция Юдея, известен с възстановяването на разрушения Йерусалим.

13 Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем. Общество для научных еврейских изданий. Второ фототипно издание. Т. X, М., 1991 стр. 481

14 Вж. Живков, Б. Цит. съч. стр. 54-61 „За управлението на

Тъй като книгата на Константин Багренородни е политическо ръководство към сина му предполагам че титлата пех се е използвала в международните отношения през съответния период.

Горният пример отразява постепенната идеологическа трансформация на Хазарския каганат от държава с номадски корени и тюркска политическа традиция в юдейско царство.

THE ORIGIN AND THE MEANING OF THE KHAZAR TITLE PECH

Dimitar Mitov

This article is an attempt to describe you briefly the influence of Judaism on the title of the Khazar king, as a result of the imposition of Judaism as an official religion in the Khazar Khaganate in the beginning of the IX century.

империята" на Константин Багренородни е писана през периода 948-952 г., а кореспонденцията между хазарския цар Йосиф бен Аарон и рави Хасидей ибн Шафрут е от периода 954-961 г.